

LUND UNIVERSITY

Nittiotalets medeltidsarkeologi och det döda barnet.

Roslund, Mats

Published in:
Fornvännen

1990

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Roslund, M. (1990). Nittiotalets medeltidsarkeologi och det döda barnet. *Fornvännen*, 85(4), 283-292.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Nittioalets medeltidsarkeologi och det döda barnet

Roslund, Mats

Fornvännen 85, 283-292

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1990_283

Ingår i: samla.raa.se

Nittiotalets medeltidsarkeologi och det döda barnet

Av Mats Roslund

Roslund, M. 1990. Nittiotalets medeltidsarkeologi och det döda barnet. (Medieval archaeology in the 1990s and the dead child.) *Forvännen* 85, Stockholm.

In the article, the author discusses possible trends in Medieval archaeology which may emerge in the next decade in Sweden. They include a demand for better publications regarding artefacts, research on relations of power at low levels in society, studies on ethnicity and local identity, everyday life within the frame of the large structures in society and a wider participation in historical education on all levels in the Swedish schools. Archaeology is seen as cultural history in a narrative tradition.

The second part of the article illustrates how a single find can tell us about society's normative pressure on the individual; in this case a dead child found under a floor in a secular building in Lund, Scania. With the help of archaeological and written sources an interpretation is made which suggests illegal infanticide.

Mats Roslund, Institutionen för arkeologi, Krafts torg 1, S-223 50 Lund, Sweden.

Medeltidens sockenkyrkor har nu ringt in det nya decenniet. Symboliskt binder de samman ett dolt kulturlandskap, skapat i det förflutna, med en för oss närliggande framtid där vi kommer att inta nya förhållningssätt till historien. Framåtblickande brukar alltid vara behäftat med rester av det förgångna. Medvetenheten om stora förändringar i forskningens inriktning är förbehållen de långa perspektiven. Detta gör det svårt att få en känsla för hur arkeologin i Sverige kommer att utveckla sig under den närmaste tiden.

Denna artikel har inte i första hand som målsättning att peka på nya vetenskapsteoretiska inriktningar. Däremot kan det vara nyttigt att klä i ord några önskningar om forskningsobjekt som ligger och väntar på intressenter inom medeltidsarkeologin. Framtiden börjar nu och skapas genom våra egna begränsningar och visioner av hur den kommer att se ut. Till viss del kan man säga att framtiden redan är här. Med hjälp av ett barn skall det göras ett försök att exemplifiera en av inriktningarna.

Medeltidsarkeologi – nu och sedan

Medeltidsarkeologi som disciplin är inte längre entydigt kronologiskt begränsad. Ett perspektiv med utvidgningar framåt och bakåt i tiden har föreslagits (Andrén 1988; Wienberg 1988). Ämnen som traditionellt betraktats som tillhörande andra perioder kan användas för att ge förståelse för långa förlopp i historien.

70- och 80-talets studier av de stora strukturerna i samhället kommer troligen att finkalibreras framöver. Strävan efter att hitta strukturer i de medeltida och förhistoriska sammanhangen har gjort att slutprodukten i forskningen i sämsta fall utmynnar i allt för generella slutsatser. Försök till diversifiering har kunnat skönjas i bland annat stadsarkeologiska undersökningar där dynamiken i etableringen i tid och rum understrukits (Andersson 1979; Andrén 1985). Utan att kräva någon regelrätt kaosteori inom arkeologi blir det kanske intressant att understryka denna väg och söka oregelbundenheter istället för strukturer också inom andra områden under me-

deltiden. Här skulle det vara givande med närstudier av vardagslivets utformning där tolkningen av människans villkor innanför de strukturella ramarna får större utrymme. Det enskilda fallet kan ge en bild av en större helhet samtidigt som den medeltida mångfalden visas upp. Normer avspeglar sig i mikroperspektiv som ett sönderlaget hologram där var del bär en komplett bild av det ursprungliga motivet.

Vi har efter de senaste två decenniernas många fältundersökningar i medeltida städer en möjlighet att förklara den interna dynamiken i dessa. Från norskt håll har redan rapporterna från Trondheim bjudit på spännande iakttagelser (Christophersen 1988; Bergqvist 1989; Flodin 1989). Undersökningarna i Sigtuna som pågått sedan sommaren 1988 och Birkaprojektet som påbörjas under decenniets första år kommer att bidra med ny kunskap om det tidiga stadsgrundandet och städernas inre utveckling. Detta betyder att massmaterialet inte kan ligga oanvänt. Snarare är behovet stort för en ökning av bildpublicering av föremål och rumslig/statistisk bearbetning, som ett led i att underlätta allmän kännedom om vardagens formvärld och möjliggöra studier med olika infallsvinklar (Nord-eide 1989). Självfallet är resultaten beroende av de frågor som ställs.

Vetenskapsteoretiskt kan man tycka att Sverige ligger som en slutstation för tågsätt från utlandet, lastade med teorier och idéer. Detta kan ibland märkligt nog vara till en fördel. Ett bredare teoretiskt förhållningssätt gentemot undersökningsobjektet kan ge bättre resultat och till och med vara nödvändigt i en föränderlig värld där ständigt nya expressvagnar rullar in. Vardagen i en forskningssituation brukar förpassa strävan efter renodlade vetenskapliga teorier till bokhyllan.

De nyttiga diskussionerna kring objektiv och subjektiv forskning har förhoppningsvis blivit skäpmat efter ett par decenniers debatt (Johansen 1974). 80-talets inflytande från anglosaxiskt håll, närmare bestämt från Cambridge-skolan (med företrädare som Hodder, Tilley, Shanks) kanske får sitt första konkreta genomslag här i landet under första halvan av 90-talet. Till denna tradition kan till exempel

föras åsikten, att om ett material erbjuder möjligheter till ett flertal tolkningar, kan den slutliga redovisningen innehålla alla dessa. På så sätt blir forskning begriplig som process, då en allomfattande Sanning inte presenteras i slutkapitlet.

Detta om trådarna bakåt som dels bär frukt i det tidiga 90-talet, dels ligger kvar som ett arv inom forskningen. Helt nya intresseområden för arkeologin är däremot svåra att förutsäga. Förutom de traditionella studieobjekten vid respektive arkeologisk institution beror mycket på vad enskilda individer tycker är viktigt att få klarhet i. En framåtblick får bli en gissning och förhoppning. Kikartubens riktning blir påverkad av personliga åsikter, kunskaper och den enskilde forskarens sociala roll i dagens Sverige.

Parallellt med fördjupningarna i studier kring kulturlandskapets framväxt, statens utveckling, kyrkornas roll i medeltidens ekonomiska och sociala liv skulle det vara fruktbart att nu gå ner på ett lokalt plan och kanske studera maktförhållandena på sockennivå i skenet av samhällsutvecklingen. Landsbygden kommer förhoppningsvis att få större uppmärksamhet under 90-talet. Önskingar i den riktningen har länge varit uttalade. Undersökningarna i Barknåre, Lingnåre och Pollista (Broberg & Svensson 1989) har redan pekat på de stora olikheterna i sättet att klara det dagliga brödet beroende på närmiljön, ekonomiska ramar och sociala normer. Ekonomier med inslag av jakt, fiske och boskapsskötsel verkar lokalt ha haft stor betydelse (Ersgård 1989). Ett större antal byundersökningar måste till för att källmaterialet skall bli fylligare.

Mentalitetshistoriska tolkningar av de arkeologiska fynden ligger som en spännande uppgift inför nästa decennium. Försök i den riktningen på basis av skrivna källor har redan givit resultat vad gäller synen på barn i hög- och senmedeltid (Österberg 1985). Från utländskt håll har den vikingatida och tidig-medeltida människans världsbild i Skandinavien fått sina uttolkare (Gurevitj 1985; Hastrup 1985). Kommer det nu att göras liknande försök med ett arkeologiskt material? Källorna kanske begränsar möjligheterna till nyskapande, men ett intressant fält som bör kunna

belysas berör identitet och assimilering. I ett polyetniskt samhälle som det medeltida mötes grupper och individer med olika kulturell tradition. Frågor kring hur relationer skapades och upprätthölls, hur motsättningar uppstod och hur dessa i så fall löstes har sitt ursprung i nutiden där etnicitet och religion förenar eller skiljer. Skandinaver har alltid framhållits som ett resande folk. Andra människors påverkan på Norden kunde framhåvas för att understryka det mångfacetterade samhälle som fick besök av slaviska hantverkare, engelska missionärer, franska klosterbröder och hanseatiska köpmän.

Utvecklandet av den förmedlande uppgiften vi har som arkeologer bör bli viktigare i takt med att intresset för ämnet ökar. Möjligheten finns att inte bara servera arkeologiska fakta som separata råvaror i form av uppräknade föremålskategorier, utan att också med hjälp av en relaterande, kulturhistorisk och humanistisk vetenskapstradition sjuda samman idéerna och empirin till en välkomponerad anrättning. Arkeologen måste erkänna *berättandets* kraft för att frigöra sig både från det positivistiska fyndbeskrivandet och det högtflygande teoretiserandet.

I linje med detta ligger möjligheten att komma utanför kretsen av initierade och nå en intresserad allmänhet som under 80-talet krävt att få veta mer om det förflutna. Här menar jag att det finns en potential att inte bara som museipedagog utan även som forskare direkt börja påverka till exempel läromedlen i historia på skolans olika nivåer. Förseningen i litteraturen vad gäller nya rön är anmärkningsvärd. Nu kanske arkeologin som vetenskap skulle kunna ingå i utbildningen tillsammans med historia för de tider som är otydliga i de skrivna källorna. Likaså kan vi bygga en motbild till den medeltida officiella beskrivningen av samtiden, som författats av en överhet.

Som en summering av det ovan skrivna kan något av det nya decenniets medeltidsarkeologi se ut så här:

- Fördjupning i 80-talets problemställningar om statsgrundande, stadsutveckling och frågor om maktens kärna i den Skandinaviska versionen av feodalsamhället.

- 80-talets teoridiskussioner i konkret form.
- Föremålspublikationer.
- Maktförhållanden på lägre nivåer, landsbygdens differentierade ekonomi.
- Vardagslivet under det strukturella öket, kulturhistorisk forskning, regional historia.
- Studier kring etnicitet och identitet.
- Arkeologen som berättare och förmedlare utvecklas och får större del i historieundervisningen.

Tankarna kring 90-talets arkeologi ovan är ostrukturerade och vida. De är inte menade som en programförklaring eller lista med kommande arbetsuppgifter i en fallande intresseskala. Förhoppningarna gäller snarare att arkeologisk forskning skall utveckla sin kulturhistoriska sida, där inriktningen på att tolka, förklara, förmedla och förändra framhåvs (Bredsdorff et al. 1979).

I det följande skall göras ett försök att beskriva samhällsnormernas genomslagskraft hos den enskilda individen utifrån ett enstaka fynd. Exemplet kan också ses som ett prov på en kulturhistorisk arkeologi som visar en medeltida människas handlande i en pressad situation.

Mylingen i kvarteret Sjalabodarna

Att nå människan i dåtiden är en av arkeologins huvuduppgifter. Närheten till hennes världsbild, livsföring och de sociala och ekonomiska ramarna hon rörde sig inom ger en känsla av samhörighet över tiden, en tråd som sammanbinder våra navlar med *individer* från förr, inte bara strukturer och system. Fynden som kommer till användning i det arkeologiska arbetet äger alla olika förmåga att framma denna närhet. Ett verktyg med tydliga slitspår efter hantverkarens händer ger oss insyn i en avlägsen vardag. Texten på föremål med runor är trots sin kortfattade information en monolog som trådlöst når nutiden, öppen för tolkningar.

Förutom vrakgodset efter människan har vi också kvar de skröpliga resterna av henne själv. Osteologin erbjuder rika möjligheter till studier av sjukdomar och hälsoförändringar över tiden. Sammanhanget i vilket den döde hittas är en koncentration av tänkandet vid den existentiella korsväg som dödsritualen ut-

Fig. 1. Lund med gatunät omkring 1900. Utgrävningsplatsen i kvarteret Sjalabodarna 11 markerad med fylld rektangel. Fylld cirkel markerar S:t Drottens stavkyrka i Kattesund. – Lund at the end of the 19th century. The excavation marked with a black rectangle. The black circle indicates the wooden church of St. Drotten in Kattesund.

gör. Där avslöjas hur den avlidne och de anhöriga såg på sig själva eller ville att andra skulle uppfatta dem. Gruppens normer lyser klarast i hedniska gravar, medan de medeltida kristna gravarna ger ett magrare material att tolka. Nedläggningarna har som intention att avspegla likheten inför döden och det är endast i fall av avvikelser från mönstret som frågetecken uppstår. Skillnader i riktningen på den döde, annorlunda kistkonstruktioner, placeringen på kyrkogården och gravgåvor leder till diskussioner om den annars monotona bilden. Om dessutom en död hittas utanför alla normala sammanhang blir frågorna ännu mer pockande.

Ett sådant fall kom i dagen 1985, då Kulturen i Lund utförde en arkeologisk undersökning inför byggandet av den nya katolska kyrkan i kvarteret Sjalabodarna 11 (fig. 1). Efter-

som grävningen utfördes innanför den gamla stadsvallens var den profana bebyggelsen direkt närvarande. Tomten ligger något östligt och perifert i förhållande till den gamla stadskärnan (Andrén 1980 s. 36, karta 11). Att så var fallet avslöjade det endast 50 cm tjocka kulturlagret. Schaktet var litet, 153 m², och gav med sina spridda rester av lergolv och stolpar en otydlig bild av huskonstruktionerna. Fyndsammanställningen med Östersjökeramik och brynen pekade mot vanlig bostadsbebyggelse. Inget specialiserat hantverk verkade ha förekommit i husen, även om det fanns litet spill från horn- och benbearbetning i lagren. Den tydligaste byggnaden hade golv av hård, gul lera och två härdar liggande strax intill varandra. Huset fick efter en tid delvis nytt golv och ny härd. Två av de sammanlagt tre härdarna var försedda med glödbevarare i form av kärl av Östersjötyp. Byggnadens äldsta golv låg direkt på växthorisonen och var det första på platsen. Dateringsmaterialet är svagt. Två dendrokronologiska prover från en brunn eller grop strax söder om huset gav en datering till 1019 ± 5 respektive 1036 ± 5.

Benmaterialet hade prioriterats bort vid denna undersökning, så det var kanske mer på grund av tur än arkeologisk noggrannhet som grävningens mest spännande fynd uppdagades. Ben i kycklingformat dök upp när lergolvet grävdes igenom och föranledde en mer försiktig metodik. Minnesbilder av de cirka 3 000 gravar som undersökts de föregående åren i Lund väcktes hos arkeologerna. Under golvet låg resterna av ett barn, placerat i nord-sydlig riktning. Endast kraniet var kvar på plats, så hur kroppsställningen sett ut var omöjligt att säga (fig. 2).

Närmaste tidigmedeltida kyrkogård låg vid 1000-talets andra hälft vid Domkyrkan. Efter år 1150 tillkom en närmre vid sockenkyrkan S:t Mikael, i kvarteret strax väster om utgrävningssytan, så någon felplicerad barngrav strax utanför bogårdsmuren kan det inte vara frågan om.

Sammanfattningsvis kan sägas att det på denna tomt fanns bebyggelse från 1000–1100-talet, en datering som svårigen kan göras snävare utifrån fynden. Den äldsta och enda tolkningsbara byggnaden på platsen var ett

Fig. 2. Kraniet på plats under lergolvet. Foto Kulturren, Lund – The skull under the clay floor.

bostadshus med lergolv, takbärande stolpar och härdar. Under golvet till detta har man någon gång under tidig medeltid placerat kroppen av ett barn, 0–3 månader gammalt (Arcini; åldersbestämningen är utförd med längden på rörbenen som utgångspunkt). Kvar var kraniet, överarmarna, en underarm och delar av bäckenet. Övriga ben förstördes vid undersökningen (fig. 3).

Varför ligger barnet här och inte på kyrkogården? Var ett spädbarn så litet värt känslomässigt sett, att man placerade det var som helst om det var dödfött eller avled vid födseln? Ämnet har för medeltidens del behandlats tidigare, både i utlandet och i Sverige. Studierna har emellertid varit förskjutna till en senare period än den som föreligger här. Två olika uppfattningar kan sägas stå mot varandra. Den första menar att barnen inte hade någon särställning under medeltiden. Innan de nådde 7-årsåldern sågs de inte som människor och den höga barnadödligheten gjorde att föräldrarna inte fäste sig nämnvärt vid dem (Ariés 1962). En annan uppfattning har presenterats bland annat från skandinaviskt håll. Skrivna källor i form av sagor (Mundal 1988) och helgonberättelser (Österberg 1985) visar att barnets anhöriga oroade sig för dess hälsa och sörjde även de nyföddas död.

För att få kunskap om hur de minsta barnen behandlades under tidig medeltid i Lund kan vi använda oss av medeltidsarkeologins båda

källmaterial: det framgrävda och det skrivna. Här skall vi koncentrera oss på några punkter, väsentliga för tolkningen av det döda barnet i Lund: begravningsritualen och det juridiska skyddet.

Trots att den till synes egalitära begravningsritualen som infördes med kristendomen inte sätter så stora spår i den sociala differentieringen på kyrkogårdarna under tidig medeltid kan en viss urskiljning göras. Enligt den kristna liturgin utgör högaltaret i koret med sin relik en helgongrav. Närheten till den var eftersträvansvärd då man på så sätt vilade intill den heligaste platsen på hela kyrkogården. Att dessutom ligga så nära, att regnet som fallit på kyrkotaket och på så sätt blivit välsignat genomsyrade graven, var mycket åtråvärt.

S:t Drottens stavkyrka i centrala Lund uppfördes vid mitten av 1000-talet och är samtida med barnet från kvarteret Själabodarna. Placeringen av barngravarna där ger en antydning om hur de uppfattades (fig. 4). Ansamlingen runt koret visar att respekten för de döda barnen varit stor. När man lade ner dem i helig mark försökte man få del av de bästa platserna. Ett nyfött barn stoppades inte undan var som helst, utan räknades som en fullvärdig människa.

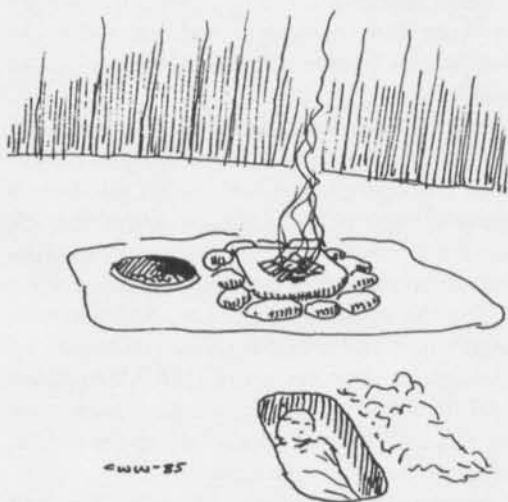

Fig. 3. Rekonstruktion med det nyss nedlagda barnet i förgrunden (bild Claes Wahlöö). – Reconstruction with the child in the foreground.

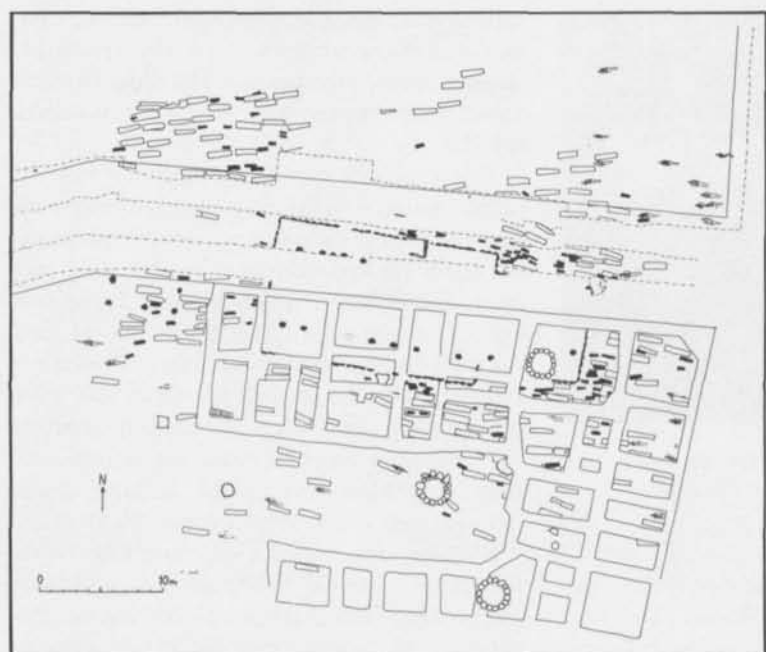

Fig. 4. St Drottens stavkyrka i Kattesund med gravar. Väster om kyrkan syns resterna av en klockstapel. Kyrkans stolpar och barngravarna svartfärgade. Kulturens arkiv. – The wooden church of St. Drotten in Kattesund with graves. West of the church the remains of a belfry. The posts of the church and the graves of children marked in black.

Bland de skrivna källorna är det främst de nordiska sagorna och lagarna som ger en bild av hur spädbarnet uppfattades av föräldrar och samhälle. Ett källkritiskt problem uppstår härvidlag eftersom de nedteknats sent och tillhör ett tidsskikt som ligger 100 år efter händelsen i Lund (Skånelagen omkring 1210, Skånska kyrkoätten 1171). Trots den diakrona aspekten anses texterna spegla en verklighet som ligger längre tillbaka i tiden (*Svenska landskapslagar* 1979, s. 14).

För att bättra på möjligheterna att förstå den tidiga medeltidens förhållningssätt gentemot spädbarn är det nödvändigt att studera uppfattningar och handlingar under graviditeten och födseln. Skyddet av barnet berörde även tiden före nedkomsten. Om fostret avled till följd av att modern blivit misshandlad kunde halv mansbot utkrävas enligt Gotalagen. På Gotland innebar det en och en halv marker guld för inhemsk kvinna och fem marker silver för en utländsk. Båda bötesbeloppen är enligt tidens mått ansevärdiga.

Modern kunde också utgöra ett hot mot barnets väl och ve. Önskat levde det farligt i moderlivet. Örterna som kunde användas för abort var välkända. Innan graviditeten var så

långt framskriden att kläderna inte längre kunde dölja faktum frestade malört och vinruta till brott (Holck 1988, s. 69). Att både prenatala ingrepp och barnmord vid födsloögonblicket förekom visas av att samhällets representant fanns närvarande vid själva nedkomsten. Jordmoderns och grannkvinnornas uppgift var att kontrollera om barnet var levande eller dött vid födseln (Holck 1988, s. 68). Modern skulle veta vart hon skulle ta vägen när värkarna började och inte föda i hemlighet. Gjorde hon själv barnet skada utkrävdes ett bötesbelopp på tre marker penningar enligt Gotalagen, en vanlig summa för brott mot kyrkorätten.

Om barnet var önskat, välskapt och överlevde de första dagarna förestod så snart som möjligt en synnerligen viktig händelse. Dopot som sakrament var nödvändigt som bevis på att det tagits upp i den kristna gemenskapen. Dessutom var det bara som döpt som det kunde ta del av arvet och vara skyddat mot världens onda makter om det dog av svaghet.

Särskilt det sistnämnda gjorde att dopet utfördes så snabbt som möjligt. I första hand skulle det utföras av sockenprästen, men i många fall bör risken att förlora barnet direkt

vid födseln ha gjort det nödvändigt med nöddop. Om det dog som hedning eller endast primsignat fick det placeras i kyrkogårdens periferi, i gränslandet mellan heligt och profant. Följden blev att kretsen av dem som fick rätten att döpa vidgades. I första hand skulle det vara en man, endast i undantagsfall en kvinna (KLN 1958 III sp. 414). Vid dopet var nämmandet av Treenigheten det viktigaste. Om mannen glömt sin »Pater Noster» och »Credo» var det ändå han som utförde riten med kvinnan som sufflös. I nödfall fick yngre pojkar ner i koltåldern lov att döpa. I sådana fall var medvetenheten om den kristna läran och förmågan att be sin »Pater Noster» avgörande. Vigt vatten var inte heller nödvändigt vid en så prekär situation. Spott, dagg, snö eller öl fick tillgripas i hastigheten. Under 1200-talet förbjöds detta och vatten var den enda vätska som tilläts (KLN 1958 III sp. 414).

Barnutsättning som medel att kontrollera befolkningstillväxten förekom både under förkristen och kristen tid i Skandinavien. Socialt accepterade barnamord av denna sort får dock betraktas som nödlösningar som inte sågs med blida ögon. Sättet på vilket handlingen utfördes tyder på detta. Spädbarnet kunde läggas skyddat mot rovdjur och med en bit fläsk i munnen (KLN 1956 I sp. 347). Hoppet fanns att någon förbipasserande skulle förbarma sig och ta hand om den lille. På Island bibehölls traditioner som ätande av hästkött och utsättning av barn, trots att kristen rätt infördes år 1000. I detta marginalområde kan det ha varit viktigt att kontrollera folkmängden och ta till vara alla näringsämnen. Redan 1016 ändrades förhållandena då den norske kungen Olaf Haraldsson tvingade islänningarna att göra sig av med de gamla sederna (KLN 1956 I sp. 348). I de yngre lagarna löstes det ekonomiska problemet genom ansvarsfördelning inom släkten. Om ett föräldrapar inte orkade föda ytterligare en mun berättar Skånelagen hur en nära släkting, oftast på faderns sida, kunde ta hand om barnet.

Lagligt barnamord utövades om barnet var vanskapt vid födseln. Graden av förändring som accepterades varierade något i olika län-

der och landskap, liksom hur man utförde dådet. Gutalagen fastslår att »det är därnäst att man skall uppföda vart barn, som blir fött i vårt land, och icke utkasta det», en bestämmelse som verkar skydda även utvecklingsstörda nyfödda.

Hårdare uppfattning hyses i den norska *Borgartings kristenrätt* där så kallade missfoster skall föras till en ohelig plats. Där skall man kasta ett stenröse över det »... där varken människor eller husdjur gå förbi; det är den ondes oheliga plats» (KLN 1956 I sp. 349). En diplomatisk mellanställning kan *Borgartingslagen* sägas inta. Barnet tilläts dödas, men bara inom kyrkans skyddande sfär. Efter att ha blivit primsignat av prästen lades barnet ned framför kyrkodörren där en släkting vakade över det tills döden inträtt. Därefter fick den lille del i den kristna gemenskapen genom att bli begravd på kyrkogården (KLN 1968 XIII sp. 444).

Sättet att behandla sitt vanskapta, men dock egna barn på detta för oss ohyggliga vis måste sättas i samband med, dels att barnet inte skulle kunna föda sig själv som vuxen, dels rädslan för det onda som man trodde omgav människan. Bortbytingar existerade i föreställningsvärlden. Ett barn som var vanskapt från födseln, betraktades som kommen från den Onde, vilket *Borgartings kristenrätt* antyder.

Vid det tillfälle vårt barn kom till världen i det tidigmedeltida Lund fanns det en riklig mängd gudsmän att tillkalla, även om den egna sockenprästen var otillgänglig för stunden. Spädbarn verkar ha skyddats av både generella sociala normer och lagar. Erläggandet av halv mansbot för missfall efter misshandel visar, att till och med en ofödd sågs som en människovarelse, en arvinge som släkten skulle ersättas för. Likaså visar omständigheterna kring nöddop att man gjorde sitt yttersta för att få människan in i kyrkans gemenskap.

Utsättning av barn under 1000- och 1100-talet bör ha varit obefintlig i en kyrkostad som Lund. Benen efter Själabodabarnet bär inte heller några tecken på sjukliga förändringar, som skulle kunna berättiga en avlivning enligt samtidens sätt att se. Möjligheten finns att sjukdomen suttit i mjukdelarna och inte upp-

visar några spår på skelettet. Som visats ovan hade barnet trots sitt avvikande utseende rätt till en helgad viloplats. Placeringen av den lille inne i huset istället för på kyrkogården talar mot att det varit en offentlig händelse.

Slutsatsen måste bli att spädbarn inte var något som kunde grävas ned och glömmas. Placeringen under golvet i Lund kan inte förklaras med en allmän likgiltig syn på ett dödfött eller vid födseln avlidet barn. Ramarna för hållningssättet till spädbarn under tidig medeltid är därmed givna. Vi måste utgå ifrån att fyndet avviker från alla sociala och rättsliga normer. Någon har velat dölja den lille. Ett brott har begåtts, både i dåtidens och i våra ögon. Den döde finns, men vilket var motivet till dådet? Vilken orsak kan ligga bakom en så desperat handling som att avliva sitt barn?

En utomäktenskaplig förbindelse kan vara en orsak. Barn efter sådana var emellertid vanliga under tidig medeltid och ingen egentlig orsak till handlingen. Motivet får sökas i den sociala konstellation som de biologiska föräldrarna utgjorde.

Ett barn som avlas utanför äktenskapet anses i Skånelagen vara ett frillobarn. För att bli accepterat av fadern och få full tillgång till arv måste denne kungöra härkomsten på landstinget. Detta gäller även barn som blivit till med trälkvinnor vid sidan av det äkta ståndet. Paret i Lund måste innehaft en känslig position i samhället.

Ser man till Skånelagens kapitel om lägersmål är ett barnamord förklarligt. Kom den äkta mannen på paret "in flagranti" hade han rätt att dräpa inkräktaren utan att ett mål restes. Åtalades någon för hor och blev fälld måste han fly ur landet och böta till kåranden om denne ville. Likaså kunde hustrun drivas från gården utan någon ekonomisk ersättning. Ingen av de gifta fick ta sig en ny gemål. Straffet blev värre för kvinnan, då hon stod utan både morgongåva och ny försörjare. Det som återstod var att återvända till släkten och framleva tiden där.

Bilden av ett drama träder fram. Någon gång under 1000- eller 1100-talet i Lund blir en kvinna gravid med oönskat barn. Hon bär det i hemlighet, kanske utan faderns vetskap, och föder det i sin ensamhet. För att inte falla

utanför den sociala gemenskapen tar hon till det yttersta medlet. I skydd av husets väggar dödas det nyfödda barnet och grävs ned under lergolvet. Kvinnan behöver inte ha varit ensam med sin handling. Släktens och hushålllets gemensamma anseende kan ha stått på spel. Kanske hade det varit svårt att dölja graviditeten, födseln och mordet eftersom man vistades så tätt inpå varandra. Möjligheten finns att den äkta mannen eller älskaren tvingade fram beslutet för att dölja vanäran. Slutledningarna kring motivet pekar i många riktningar. Läsaren kan själv se svagheter i bevisföringen och även hitta fler scenarier. Mordet är fritt.

Två kuriositeter är värda att nämna som en avrundning av mysteriet. Strax innan den arkeologiska undersökningen startade i kvarteret Sjalabodarna invigde den katolske biskopen i Sverige tomten där den nya katolska kyrkan skulle byggas. På så sätt kom barnet en kort tid att vila i välsignad mark.

Ovanpå den plats där barnet låg i sin byggnad fanns under slutet av 1970-talet och en bit in i 80-talet Kvinnohuset i Lund. Rörelsen drevs ideellt och var bland annat inriktad på att stödja kvinnor som drabbats av misshandel eller förtryck. Under dem vilade samtidigt ett gammalt exempel på de förhållanden man fortfarande försökte bekämpa.

Referenser

- Andersson, H. 1979. Urbaniseringsprocessen i det medeltida Sverige. *RAÄ och SHM Rapport. Medeltidsstaden 7*.
- Andrén, A. 1980. Lund. *RAÄ och SHM Rapport. Medeltidsstaden 26*.
- 1985. Den urbana scenen. Städer och samhälle i det medeltida Danmark. *Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8 nr 13*.
- 1988. Ting och text – skisser till en historisk arkeologi. *Meta nr 1–2*.
- Arcini, C. Opublicerad rapport. Kulturen i Lund.
- Ariès, P. 1962. *Centuries of Childhood*. London.
- Bergquist, U. 1989. Gjutning och smide. Metallhantverkets utveckling i Trondheim ca 1000 – ca 1350. *Fortiden i Trondheim bygrunn: Folkebibliotekstomten. Meddelelser nr 16*.
- Bredsdorff, T., Larsen, M. & Thyssen, O. 1978. *Til glæden. Om humanisme og humaniora*. Köpenhamn.
- Broberg, A. & Svensson, K. 1989. Urbana och agrara konsumtionsmönster i östra Mellansverige un-

- der perioden 1000–1700. *Land og by i middelalderen* 5–6.
- Christophersen, A. m. fl. 1988. Utgrävning, Kronologi og Bebyggelseutvikling. *Fortiden i Trondheim bygrunn: Folkebibliotekstomten. Meddelelser nr 13.*
- Ersgård, L. 1989. Fiske i agrarsamhället. Nystartat projekt vid Institutionen för Arkeologi, Medeltidsavdelningen, Lunds universitet. Presenterat som föredrag vid Doktoranddagarna i Varberg.
- Flodin, L. 1989. Kammakeriet i Trondheim. En kvantitativ analys av horn- och benmaterialet från Folkebibliotekstomten. *Fortiden i Trondheim bygrunn: Folkebibliotekstomten. Meddelelser nr 14.*
- Gurevitch, A. J. 1985. *Categories of Medieval Culture.* London.
- Hastrup, K. 1985. *Culture and History in Medieval Iceland. An Anthropological Analysis of Structure and Changes.* Oxford.
- Holck, P. 1988. Barn og helse i middelalderen. *Collegium Mediaevale 1. Tværfaglig tidsskrift for middelalderforskning.*
- Johansen, A. B. 1974. Forholdet mellom teori og data i arkeologi og andre erfaringsvitenskaper. *Arkeologiske skrifter I fra Historisk Museum, Universitetet i Bergen.*
- KLNM 1956, 1958, 1968. *Kulturhistoriskt Lexikon för Nordisk Medeltid.*
- Mundal, E. 1988. Forholdet mellom børn og foreldre i det norrøne kjeldematerialet. *Collegium Mediaevale 1. Tværfaglig tidsskrift for middelalderforskning.*
- Nordeide, S. W. 1989. Betente spor. *Meta nr 1.*
- Svenska landskapslagar* 1979. Tolkade och förklarade av Å. Holmbäck och E. Wessén. Delarna *Skånelagen* och *Gotalagen.* Uppsala.
- Wienberg, J. 1988. Metaforisk arkæologi og tingenes sprog. *Meta nr 1–2.*
- Österberg, E. 1985. Människor och mirakler i medeltidens Sverige. *Studier i äldre historia tillägnade Herman Schück.*

Summary

A new decade is ahead of us and demands thoughts on how Medieval archaeology is going to develop in Sweden. It is impossible to have exact knowledge about the subjects in the future, but some personal wishes can be expressed.

During the last two decades the differences between the Medieval cities of Sweden have been stressed. Through studies of the reason for establishing these centres the dynamics of society can be understood. It seems fruitful to use the method of searching for irregularities rather than stability also in other fields.

Large excavations in Medieval cities in Scandinavia have yielded an enormous number of artifacts. It is now necessary to publish pictures and the spatial and chronological context in which the artifacts were found, to understand the change within the city through time.

The fundamental economy during the Middle Ages was mostly within the agrarian sphere. Case-studies in different parts of Sweden can give a more complex picture of how people survived and suggest different strategies for survival, depending on the surround-

ings, economic limits, and social restrictions and rules. So-called secondary economies can in some cases be primary.

With the aim of transforming archaeology into cultural history it will be interesting to try to reach the mentalities of man in the Middle Ages. The sources may be weak, but questions about identity and assimilation in a polyethnic Scandinavia can be raised.

Archaeologists must also use their ability to be story-tellers and give life to history so it can be more widely used in the school of today.

A conclusion and a wish is that the Medieval archaeologist in the 1990s will develop in a cultural historical direction, with the intention to interpret, to explain, and to act as a narrator and a guide to the understanding of the situation in today's society. A single find from Lund is taken as an example of how the social rules affected the life of the individual.

In 1985, an excavation was carried out by Kulturen in Lund, Scania. On the outskirts of the Medieval town a house was found which could be dated to the 11th or 12th century. Under the clay floor, the body of an infant had been placed. Was a child, dead at birth,

not regarded with respect? Was it possible that the parental affections during the Late Viking Age and Early Middle Ages were not so strong? To understand this, we turn to archaeological and written sources to find an interpretation through the burial customs and legal protection of the children.

At the wooden church of St. Drotten, built around 1050, we can see how the graves of the children concentrate around the choir. The thought was to place them as close as possible to the altar, where the relics were kept, and thus give them pride of place. If the child died in the womb because of violence towards the mother, a penalty could be claimed. The laws demanded that the mother must know her place to give birth. Female neighbours and the midwife all acted as helpers and controllers, so the child was not killed at birth.

Infanticide existed as a way to control the population during both pagan and Christian times in Scandinavia, even if it was not very

common. Children were carried out in the forest and were left there to perish. In Iceland, the custom was banned by the Norwegian king Olaf Haraldsson as early as 1016, and according to later laws in Scandinavia the children were cared for by the rest of the family if the parents were incapable. In some cases, infanticide was practiced even during the Middle Ages. If the baby had some sort of physical defect, it could be killed and placed on the border of the churchyard. If the child in Lund had been defective in some way, it would have been taken care of and buried properly.

The feelings towards the newly born in the Early Middle Ages seem to correspond to ours of today. The find under the floor in Lund must be seen as the result of a crime, even in the eyes of Medieval man. Maybe the single mother or both of the parents wanted to hide the fruit of their love because of their impossible social constellation.